

Lliçó magistral

Molt Honorable Senyor President,
Magnífic i Excel·lentíssim Senyor Rector,
Excel·lentíssimes i Il·lustríssimes Autoritats,
senyors claustrals,
senyores i senyors,

L'alt honor d'haver estat nomenat doctor honoris causa per la Universitat de les Illes Balears va suposar per a mi, en primer lloc, una sorpresa; en segon lloc, una gran alegria i, en tercer lloc, una certa preocupació. Caldria explicar als amics el perquè d'aquesta distinció universitària, allunyada de les meves ocupacions quotidianes i de la meva dedicació pública. Caldria trobar les paraules justes per correspondre a aquest honor, i caldria dir-les personalment, dir-les davant d'un auditori tan qualificat com el qui en aquest moment solemne m'acompanya i m'escolta. Però ben aviat vaig trobar la resposta. Les meves primeres paraules havien de ser d'agraïment, de profund i sincer agraïment per aquest doctorat que m'oferia la Universitat de les Illes Balears. Un agraïment a tota la comunitat universitària de les Illes, al doctor que m'apadrina avui, Joan Oliver, i de manera especial també per l'honor de compartir aquesta distinció amb el doctor Miquel Dolç i Dolç, que malauradament no és avui aquí entre nosaltres. I les meves paraules havien de ser acceptació, de lliure i agraïda acceptació, perquè ara comprenia que l'alt honor no se'm feia a mi, que potser no n'era mereixedor, sinó al meu poble, que el podia rebre ben merescudament.

Andorra és certament un país petit per la seva extensió geogràfica i per la seva població, i fins i tots un país poc conegut del món fins fa poc més de tres anys. Per a alguns, era una relíquia medieval, amagada a redós dels Pirineus. Per a d'altres, era el país refugi que els donava acolliment durant els daltabaixos que assotaven els països veïns. Sabien que a Andorra no hi havia ni guerres, ni violència, ni persecucions, ni revoltes, però no s'aturaven a esbrinar per què era així. I ara que Andorra ha entrat a formar part de l'Organització de les Nacions Unides, la UNESCO, el Consell d'Europa, com a un país més, molta gent s'ha preguntat què és Andorra, i cap on camina Andorra.

La resposta és senzilla: Andorra és un país mil·lenari que ha viscut sempre en pau amb els seus veïns, que no ha buscat el domini dels altres, sinó la convivència: que no s'ha imposat, sinó que ha proposat la seva manera de viure en un lliure diàleg que ha fet del respecte i de la llibertat el fonament de la seva existència.

I va ser el poeta Salvador Espriu qui va definir la personalitat andorrana en unes justes paraules:

«La grandesa d'ànim d'Andorra es reflecteix en la tenaç voluntat d'independència del país, en la ponderació i en l'estabilitat de les seves institucions, en les seves singulars virtuts de prudència i de seny. I, per tant, en la seva història».

Història —aquesta gesta dels homes que pot canviar fins i tot la geografia— que ha fet també d'Andorra i de les Illes Balears dos països germans. Separats —o units— per Catalunya, fins i tot en algun moment de la nostra història particular hem tingut fronteres comunes: l'antic Regne de Mallorca confrontava amb el meu país per les terres de Conflent, avui administració francesa. I la història, sense fer perdre la personalitat pròpia de cadascuna de les nostres terres, ha fet que tinguéssim una cultura que ens agermana, una llengua, la catalana, que ens comunica i unes fonts de vida com la mateixa saba. És en aquesta llengua, la catalana, que vaig parlar de pau, de llibertat i de fraternitat davant l'Assemblea General de les Nacions Unides.

Vaig poder parlar al món sencer d'aquesta personalitat pròpia, feta de perseverança i d'autoestima, de pacífica convivència i de llibertat. Una llibertat que hem anat guanyant dia a

dia. Durant segles, hem fet evolucionar les nostres institucions, des dels seus orígens feudals, amb prudència, traient partit de les esquerdes que ens permetia la peculiar configuració bicèfala del nostre copríncipat. Quan hem sentit aquest model esgotat, hem adequat sense traumes les nostres institucions a les exigències del món modern. La nova Constitució de 1993 reprèn els vells equilibris i el pòsit de tants anys d'història per trobar una síntesi nova que fixa per escrit els drets i deures dels ciutadans i els dona nivells més clars de seguretat jurídica. El reconeixement internacional, imprescindible en un concert mundial fonamentat en la categoria d'Estats sobirans, ha quedat garantit d'ençà de la nostra entrada a les Nacions Unides i al Consell d'Europa. La nostra antiga vocació de petit país silent i oblidat al cor dels Pirineus ens ha permès d'arribar, sencers, al segle XX. Però d'ara endavant, només prenent la paraula plenament com ho fan els altres Estats reconeguts, podrem assegurar la pervivència i viabilitat futures del nostre Estat. I quan prenen la paraula en la nostra llengua, estem orgullosos de poder servir, més enllà del fet polític andorrà, la cultura comuna del món català.

Però els petits Estats som —cal reconèixer-ho— una realitat política contracorrent. Contemplem amb certa preocupació que els espais econòmics i polítics nacionals es fan estrets, i que l'encaix dels petits en aquesta aldea global d'Estats interdependents esdevé problemàtica. Tanmateix, els ciutadans dels petits Estats restem molt vinculats a la nostra escala de relació política, la de la ciutat-estat. Com diu Lluís Racionero, la *polis* és, per a nosaltres, una situació mental, un valor cultural, un estil de vida escollit conscientment que comporta una renúncia als desitjos de poder, d'imperialisme i d'expansionisme. Els grecs —en som els hereus— concebien la *polis* en un sentit actiu, com a poder de formació que educava els ciutadans. I tenia una característica, quant a la talla, essencial per a nosaltres: es construïa a escala humana, segons la fórmula del vell Protàgores: «L'home és la mesura de totes les coses».

Temem més el gegantisme com més lligats estem a la noció de mesura i a l'accessibilitat del fet polític, un dels actius del nostre patrimoni que compartim amb ben pocs ciutadans d'aquest món. Mirem amb recelosa admiració tota construcció gegantina —que per definició no està feta a escala humana— perquè escapa al nostre sentit de la mesura, al nostre subconscient col·lectiu. No voldria que vostès veiessin en aquestes consideracions un diagnòstic negatiu respecte dels processos de construcció i d'unificació europeus. Manta vegada m'he manifestat convençut de la seva bondat, sempre que tinguin compte de l'escala humana i cívica que els dona sentit.

Els andorrans ens sentim fortament lligats a la idea de construcció europea. Però els qui creiem més en les persones que en les riqueses materials no hem pensat mai que Europa hagi de ser únicament un supermercat. Ben segur que Europa és una realitat econòmica, però també és una riquesa cultural fonamentada en la diversitat i la qualitat, amb vocació d'esdevenir una potència política de primer ordre, que busca la convivència i la llibertat com a valors que cal mantenir a tot preu. Podem imaginar-nos els efectes d'una Europa culturalment uniformada que hagués perdut la seva varietat de formes de vida, la seva diversitat de costums i la seva pluralitat de temperaments. No seria l'Europa on tots ens reconeixen, i per la qual tants homes han bregat. Jean Monnet, pare de la Unió Europea, deia, si no m'equivoco, cap a 1973-74:

«Si pogués tornar a començar la idea europeïsta començaria per la dimensió cultural».

Europa necessita cultivar la seva diversitat si vol bastir la seva unitat. La idea d'universalitat que ha d'unir els pobles i atansar-nos els uns als altres no ha de traïr les petites cultures com la nostra, ni uniformitzar els diversos valors que fins ara han caracteritzat cadascun dels nostres pobles. Però, al seu torn, cada cultura ha de desenvolupar-se en la seva identitat i manera de ser pròpia, però amb un tarannà obert que li permeti assimilar també el que ofereixen de bo les altres. Una identitat que es tanca en els seus límits provoca, al capdavant, que els conflictes es cugin i explotin amb major virulència, com ha estat el cas a l'ex-lugoslàvia.

Un pioner dels valors d'obertura, tolerància i convivència cultural va ser el vostre —el nostre— Ramon Llull, que ja al segle XII es va proposar la recerca d'una base comuna per a les religions i les ciències. Aquesta empresa es troba resumida en la seva obra *Llibre del gentil*, una paràbola filosòfica escrita en àrab per un creient cristià que, a més, era estudiós de la Càbala

jueva. Vull recordar també que Llull va obtenir de Roma la gens fàcil —m'imagino— autorització per tal que l'àrab i l'hebreu s'ensenyessin a les escoles i universitats cristianes. Llull descriu l'experiència d'un gentil que, desesperat, busca consol en tres savis: un cristià, un jueu i un musulmà. Aquests decideixen ajudar-lo mitjançant la raó comuna i el mutu respecte, equivalent, en aquella època, a una «nova raó» i a unes «noves maneres». I en no ser possible entre ells coincidir en els seus respectius dogmes i tradicions, opten, en la controvèrsia, per la cortesia i, sobretot, per la intel·ligència, «el millor consell que tenim».

Cortesia en la intel·ligència com a forma d'integració per bastir una identitat plural i equilibrada. Aristòtil, a la *Constitució d'Atenes*, preveia que «sense barrejar al màxim les tribus i els cultes privats, no pot existir la democràcia».

I a la política, diu encara:

«Per a la polis hi ha una llei essencial prioritària a les lleis escrites: com més barrejat està el règim, més estable resulta».

Permetin-me acabar renovant la meua confiança en la validesa dels esforços comuns per enriquir la nostra cultura i bastir l'Europa unida en la diversitat que desitgem. No és agosarat afirmar que tant les illes com Andorra són, a la seva manera, fenòmens insulars. Tots dos són territoris enclavats, però tots dos tenen una llarga tradició marcada per l'atracció que provoquen en altres cultures. En tots dos països, hem fet de la cortesia amb altri un ferment de convivència. Les illes, pel seu desenvolupament turístic, reben cada any centenars de milers de persones d'altres àmbits culturals, també europeus en la seva major part. A Andorra, a hores d'ara, malgrat la limitació territorial, conviuen almenys cinc cultures europees i tres sistemes educatius diferents en bona harmonia. Heus ací, potser, una bona lliçó magistral que ofereix, amb naturalitat, el meu poble.

Moltes gràcies.

Palma, 15 de maig de 1996